

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ
Дніпровський інститут

Затверджую:

Директор Дніпровського інституту

ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

 Анатолій КРИВОНОС

“ 18 ” квітня 20 22 р.

Схвалено на засіданні

кафедри ПСИХОЛОГІЇ

Протокол № 8

Зав. кафедри Євген ШАНТИР

“ 12 ” квітня 20 22 р.

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Етнічна та кроскультурна психологія

Спеціальності

053 «Психологія»

(шифр і назва спеціальності)

освітнього рівня

другий (магістерський) рівень

(назва освітнього рівня, ОКР)

освітньої програми:

053 «Психологія»

(шифр і назва освітньої програми)

Дніпро МАУП 2022

Розробник (-и) си­ла­бу­су нав­ча­ль­ної дис­ци­п­лі­ни:

Журба Анатолий Миколайович, доцент кафедри Психології кандидат психологічних наук.

Викладач:

Журба Анатолий Миколайович, доцент кафедри Психології кандидат психологічних наук

Си­ла­бу­с роз­гля­ну­то і за­твер­д­же­но на за­сідан­ні ка­фе­дри Психології
Протокол від _____. № _____

Завідувач кафедри Психології Шантир Є.Є., кандидат медичних наук,
професор психології Дніпровського інституту МАУП _____
(підпис)

Си­ла­бу­с по­год­же­но з _____ гарантом (керівником) освітньої програми
053 «Психологія»

Канюка Галина Степанівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Дніпровського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

_____
(підпис)
_____._____. 20__р.

Керівник (гарант) освітньої програми *Канюка Галина Степанівна* – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Дніпровського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

_____
(підпис)

Си­ла­бу­с пе­ре­ві­ре­но
_____._____. 20__р.

Заступник директора ПШБ
(підпис)

Пролонговано:

на 20 /20 н.р. (_____), « ____ » 20__ р., протокол № _____
(підпис) (ПШБ)

на 20 /20 н.р. (_____), « ____ » 20__ р., протокол № _____
(підпис) (ПШБ)

на 20 /20 н.р. (_____), « ____ » 20__ р., протокол № _____
(підпис) (ПШБ)

на 20 /20 н.р. (_____), « ____ » 20__ р., протокол № _____

ЗМІСТ

1.	Відомості про розробників і науково-педагогічних працівників, які викладають навчальну дисципліну	3
2.	Цілі, завдання, передумови вивчення навчальної дисципліни	3
3.	Предметні компетентності та результати навчання	4
4.	Місце навчальної дисципліни в структурі освітньої програми	6
5.	Опис навчальної дисципліни	6
6.	Обсяг, методики і технології викладання навчальної дисципліни	6
6.1.	Анотація програми навчальної дисципліни	7
6.2.	Основні модулі навчальної дисципліни	7
6.3.	Індивідуальне навчально-дослідне завдання	8
6.4.	Форми та методи навчання	8
7.	Політика навчальної дисципліни	8
8.	Контрольні заходи результатів навчання	9
8.1.	Поточний контроль	9
8.2.	Підсумковий контроль	10
9.	Критерії й засоби оцінювання рівня знань і умінь здобувачів із навчальної дисципліни	11
10.	Рекомендована література	13

1. Відомості про розробників і науково-педагогічних працівників, які викладають навчальну дисципліну:

Назва курсу	Етнічна та кроскультурна психологія
Викладач	Журба Анатолій Миколайович
Контактний телефон	+38-050-855-5130
E-mail	zhurba.anatoliy@snu.edu.ua
Локація курсу в корпоративному середовищі	https://maup.dp.ua/uk/departments/department-of-psychology/syllabuses
Формат курсу	Очний (offline)
Консультації	Очні консультації: в день проведення лекцій/ семінарських занять (за попередньою домовленістю). Усі запитання можна надсилати на адреси електронної пошти, зазначені в силабусі.

2. Цілі, завдання, передумови вивчення навчальної дисципліни

Курс етнічної та кроскультурної психології має велике значення у справі формування загального уявлення про особливості національного характеру різних етнічних груп, психологічні підходи до вирішення міжнаціональних конфліктів, а також дозволить сформуванню на цій основі навички організації та проведення кроскультурних досліджень, аналізу й інтерпретації етнічних феноменів. Глибокі та ґрунтовні знання з етнічної та кроскультурної психології дозволять самостійно вживати психологічних засобів вирішення етнічних конфліктів на побутовому на суспільному рівнях.

Мета навчальної дисципліни полягає в оволодінні здобувачами знаннями про психологічні особливості національної поведінки особистості та різних етнічних груп, необхідних для майбутньої практичної роботи в галузі психології та педагогіки

Завдання:

- > формування уявлення про основні напрями і школи етнічної та кроскультурної психології;
- > формування уявлення про соціально-психологічні фактори і джерела етнічної толерантності;
- > надання можливості засвоїти методи роботи з жертвами етнічної та расової дискримінації.

Передумови для вивчення навчальної дисципліни: обізнаність із предметною галуззю та розуміння професійної діяльності; вміння досліджувати специфіку культурного, економічного, історичного, політичного розвитку етносів, аналізувати психологічні механізми етнічних процесів та етнопсихологічних особливостей різних народів.

Навчальна дисципліна формує **міждисциплінарні взаємозв'язки** з іншими навчальними дисциплінами: «Теорія мовленнєвої комунікації», «Організаційна психологія та психологія керування», «Диференційна психологія» тощо.

3. Предметні компетентності та результати навчання

Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у здобувачів вищої освіти **компетентностей і програмних результатів** навчання відповідно до освітньо-професійної програми *Психологія*, а саме:

Загальні компетентності.

- Здатність реалізувати ефективні психолого-педагогічні стратегії існування людини у суспільстві в умовах сучасного глобалізованого соціокультурного середовища.
- Здатність усвідомлювати моделі світу, природу, причинно-наслідкові закономірності розвитку суспільства і зв'язки різних культур; набувати культурного досвіду для осягнення загальнолюдських цінностей; засвоювати і реалізовувати наукові та культурні досягнення світової цивілізації з поважним ставленням до різних культур, релігій, прав народів і людини та ідеї збереження миру та толерантного існування.
- Здатність реалізовувати у професійній діяльності настанови толерантності та гуманності, у контексті сучасної мульти культурності, на основі загальнолюдських цінностей та критичного оцінювання соціально-політичних, економічних подій і явищ, культурних реалій сьогодення
- Здатність працювати у професійній групі, дотримуючись етичних норм професійної діяльності.
- Здатність планувати та управляти проектами, здійснювати прогнозування основних показників, що характеризують розвиток педагогічної системи.

Фахові компетентності.

- Здатність застосовувати теоретичний фундамент наукової кросс-культурної психології для аналізу широкого кола процесів і явищ як індивідуальної, так і групової психології.
- Здатність виявити історичну та етнічну варіантність загально психологічних явищ.
- Здатність розуміти національну та соціокультурну специфіку мовленнєвої поведінки носіїв різних мов та здійснювати ефективні комунікативні контакти.
- Здатність мислити логічно й послідовно, здійснювати аналіз та синтез різних ідей, точок зору, наукових явищ у їх взаємозв'язку та взаємозалежності для забезпечення освітнього процесу відповідною навчально-методичною документацією, програмами, планами та інноваційними проектами.
- Здатність використовувати базові знання про теоретичні засади, методологічні принципи, практичне застосування та міждисциплінарні зв'язки кросс-культурної психології із сучасною педагогічною наукою, лінгвістикою, літературознавством.

Програмні результати навчання .

- Організація і здійснення освітньої діяльності на основі цілісного і системного наукового світогляду з використанням знань в області філософії освіти.
- Реалізація у власній професійній діяльності ефективних психолого- педагогічних стратегій існування людини у суспільстві в умовах сучасного глобалізованого соціокультурного середовища.
- Обізнаність про культурну обумовленість когнітивних процесів особистості, про

особливості взаємозв'язку культури та особистісного розвитку людини

- Усвідомлення моделі світу, природи, причинно-наслідкових закономірностей розвитку суспільства і зв'язків різних культур; засвоєння і реалізація у викладацькій діяльності набутого культурного досвіду, поважне ставлення до різних культур, релігій, прав народів і людини та до ідеї збереження миру і толерантного існування.
- Уявлення про особливості розвитку конкретних народів і культур, специфіку формування національного характеру, національної самосвідомості, національних спільнот.
- Професійна діяльність, основана на принципах толерантності та гуманності, у контексті сучасної мультикультурності, на основі загальнолюдських цінностей та критичного оцінювання соціально-політичних, економічних подій і явищ.
- Розуміння національної та соціокультурної специфіки мовленнєвої поведінки носіїв різних мов та здійснення ефективних комунікативних контактів.

4. Місце навчальної дисципліни в структурі освітньої програми:

а) навчальна дисципліна належить до вибіркових навчальних дисциплін (за вибором здобувана вищої освіти) циклу професійної підготовки.

б) під час вивчення цієї навчальної дисципліни використовуються знання, отримані з таких навчальних дисциплін: «Педагогіка та психологія», «Англійська мова» тощо;

в) основні положення навчальної дисципліни мають застосовуватися при вивченні таких дисциплін: «Сучасні теорії особистості» тощо.

5. Опис навчальної дисципліни:

Найменування показників	Опис підготовки фахівців	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма
Кількість кредитів - 6	Рівень вищої освіти: другий ступінь освіти: магістр	Обов'язкова	
Змістових модулів - 1		Рік підготовки 1-й	
		Семестр	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних - 3 самостійної роботи студента - 7		II	
		Лекції	
		34 год.	2 год.
		Семінари	
		16 год.	2 год.
		Самостійна робота	
		100 год.	146 год.
Вид контролю: іспит			

6. Обсяг, методики і технології викладання навчальної дисципліни:

6.1. Анотація програми навчальної дисципліни

Навчальний матеріал курсу «Крос-культурна психологія» організовано за спіральним принципом, що поєднує послідовність і циклічність вивчення. Здобувані не випускають з поля зору вихідну проблему й водночас поступово розширюють і поглиблюють коло пов'язаних із нею знань.

Змістовий модуль 1.

Крос-культурна психологія як галузь психологічної науки

Тема 1. Цілі та завдання етнічної та кроскультурної психології.

Психологічна антропологія, етнічна і крос-культурна психологія. Історія розвитку етнопсихології. Основні школи і підходи. Роль етнічності у сучасному світі. Завдання етнічної та кроскультурної психології. Абсолютизм, релятивізм, універсалізм. Поняття про етнос. Етнічна ідентичність. Етнічні стереотипи, їх функції. Етноцентризм та засоби його зменшення. Поняття про культуру. Фактори формування культури.

Тема 2. Психологічне вимірювання культур.

Тема 2. Психологічне вимірювання культур	26	6	2	0	14						
Тема 3. Пізнавальні процеси і культура	26	6	4	0	16						
Тема 4. Особистість і культура	36	8	4	0	28						
Тема 5. Психологія етнічних міграцій та аккультурація	36	8	4	0	28						
Усього годин:	150	34	16	0	100						

6.3. Індивідуальне навчально-дослідне завдання

Проекти «Психологічні особливості масових рухів. Деструктивні та конструктивні сторони», «Соціалізація особистості. Я - концепція».

6.4. Форми та методи навчання

Для визначення рівня засвоєння слухачами навчального матеріалу використовуються такі **форми навчання**: 1) лекційні заняття, на яких подається огляд основних напрямів досліджень у крос-культурній психології; 2) семінарські заняття, що передбачають встановлення механізмів формування і функціонування національно-психологічних феноменів; 3) лабораторні заняття, що передбачають розробку стратегій поведінки в конфліктних ситуаціях, шляхів розв'язання міжнаціональних конфліктів; 4) консультації, які проводяться з метою допомоги здобувачам у виконанні творчих робіт, роз'яснення окремих розділів теоретичного матеріалу.

Методи навчання. Компаративний, фундаментальний, комбінований, пояснювально-ілюстративний, проблемного викладу навчального матеріалу, репродуктивний, інтертекстуальний, культурно-історичний, описовий, герменевтичний методи навчання.

7. Політика навчальної дисципліни заснована на політиці ГПМ.

Горлівський інститут іноземних мов ДВНЗ ДДПУ є вільним і автономним центром освіти, що покликаний давати адекватні відповіді на виклики сучасності, плекати й оберігати духовну свободу людини, що робить її спроможною діяти згідно з власним сумлінням; її громадянську свободу, яка є основою формування суспільно відповідальної особистості, та академічну свободу і добросовісність, що є головними рушійними чинниками наукового поступу. Внутрішня атмосфера інституту будується на засадах відкритості, прозорості, гостинності, повазі до особистості.

Вивчення навчальної дисципліни «Крос-культурна психологія» потребує: виконання завдань згідно з навчальним планом; підготовки до семінарських та лабораторних занять; роботи з інформаційними джерелами; опрацювання рекомендованої основної та додаткової літератури.

Підготовка та участь у семінарських та лабораторних заняттях передбачає: ознайомлення з програмою навчальної дисципліни, питаннями, які виносяться на заняття з відповідної теми; вивчення теоретичного матеріалу, конспекту лекцій, а також позицій, викладених у підручниках, монографічній та іншій науковій літературі.

Результатом підготовки до заняття повинно бути змістовне володіння здобувачем вищої освіти матеріалом теми, якій присвячено відповідне заняття, а саме: підтвердження теоретичного матеріалу прикладами, знання основних дефініцій сучасної психології, уміння аргументовано викласти певний матеріал, підготувати презентацію власних навчальних пошуків, коментувати відповіді інших здобувачів, доповнювати їх, знаходити помилки (неточності, недоліки) та надавати правильну відповідь.

Відповідь здобувача повинна демонструвати ознаки самостійності виконання поставлених завдань, відсутність ознак повторюваності та плагіату.

Присутність здобувачів вищої освіти на лекційних, семінарських та лабораторних заняттях є обов'язковою. Пропущені з поважних причин заняття мають бути відпрацьовані.

Здобувач вищої освіти повинен дотримуватися навчальної етики, поважно ставитися до учасників процесу навчання, бути зваженим, уважним та дотримуватися дисципліни й часових (строкових) параметрів навчального процесу.

8. Контрольні заходи результатів навчання

Загальна оцінка з навчальної дисципліни складається із суми балів за контрольні точки та контрольні роботи змістовного модулю, набраних упродовж навчального семестру (60%), та результатів складання іспиту (40%).

Питання до іспиту

1. Місце крос-культурної психології серед етнологічних та психологічних наук.
2. Предмет крос-культурної психології.
3. Історія становлення крос-культурної психології.
4. Сучасний стан крос-культурної психології.
5. Сучасний стан етнічної та кроскультурної психології в Україні.
6. Псіхосоціокультурна проблема.
7. Поняття культури. Культура як регулятивна система.
8. Еволюційні корені культури.
8. Культурна єдність людства і міжкультурні відмінності.
9. Культурне розмаїття у сучасному світі та його причини.
10. Свідомість і культура.
11. Проблема культурного несвідомого.
13. Етнос і нація.

14. Етнічна самосвідомість як різновид групового свідомості.
15. Етнічна самосвідомість та її рівні.
16. Взаємодія особистості і культури.
17. Проблема соціальної та культурної ідентичності особистості.
18. Становлення й зміна етнічної ідентичності особистості. Культурне несвідоме та його сутність.
19. «Я» і група у різних культурах.
20. Проблема інтелекту у різних культурах.
21. Мова і соціальна категоризація у різних культурах.
22. Базові емоції та їх кросс-культурна універсальність.
23. Специфіка вираження емоцій у різних культурах.
24. Культурні особливості розпізнавання емоцій.
25. Культура і проблема суб'єктивного благополуччя.
26. Культура і психопатологія.
27. Ціннісні відмінності у сучасному світі.
28. Проблема установки у кросс-культурній психології.
29. Стереотипи та забобони у кросс-культурному сприйнятті.
30. Каузальна атрибуція у різних культурах.
31. Соціальні та ціннісні уявлення у різних культурах.
32. Кросс-культурні відмінності в уявленнях про справедливість.
33. Індивідуалізм і колективізм.
34. Форми організації взаємодії з дітьми у різних культурах.
36. Когнітивний розвиток дитини у різних культурах.

9. Критерії й засоби оцінювання рівня знань і умінь здобувачів із навчальної дисципліни

100 балів (оцінка «відмінно») ставиться, якщо здобувач виявляє такі знання та вміння:

- дає ґрунтовну відповідь на питання;
- комплексно розв'язує поставлене завдання, правильно застосовуючи отримані знання з навчальної дисципліни;
- повністю розкриває зміст матеріалу відповідно до поставленого питання чи проблеми, вправно оперуючи поняттями й термінами;
- відповідь будує послідовно і правильно;
- вільно володіє спеціальною термінологією з дисципліни.

95 балів (оцінка «відмінно») ставиться, якщо здобувач виявляє такі знання та вміння:

- дає ґрунтовну відповідь на питання;
- комплексно розв'язує поставлене завдання, правильно застосовуючи отримані знання з дисципліни;
- повністю розкриває зміст матеріалу відповідно до поставленого питання чи проблеми, вправно оперуючи поняттями й термінами;
- відповідь будує послідовно і правильно;

- вільно володіє спеціальною термінологією теорії особистості;
Допускається 1-2 неточності у викладі матеріалу, які не призводять до помилкових висновків.

90 балів (оцінка «відмінно») ставиться, якщо здобувач виявляє такі знання та вміння:

- дає ґрунтовну відповідь на питання;
- комплексно розв'язує поставлене завдання, правильно застосовуючи отримані знання з навчальної дисципліни;
- повністю розкриває зміст матеріалу відповідно до поставленого питання чи проблеми, вправно оперуючи поняттями й термінами;
- відповідь буде послідовно і правильно;
- вільно володіє спеціальною термінологією навчального предмету.

Допускається 2-3 неточності у викладі матеріалу, які не призводять до помилкових висновків.

85 балів (оцінка «добре») ставиться, якщо здобувач виявляє такі знання та вміння:

- комплексно розв'язує поставлені питання;
- правильно розкриває основний зміст матеріалу відповідно до поставленої проблеми;
- точно використовує спеціальну термінологію;
- володіє спеціальною термінологією з дисципліни.

У відповіді можливі 1-2 неточності у використанні спеціальної термінології, несуттєві помилки у викладі матеріалу, що докорінно не змінює зміст.

80 балів (оцінка «добре») ставиться, якщо здобувач виявляє такі знання та вміння:

- комплексно розв'язує поставлені питання;
- правильно розкриває основний зміст матеріалу відповідно до поставленої проблеми;
- точно використовує спеціальну термінологію;
- відповідає без грубих помилок.

У відповіді можливі 2-3 неточності у використанні спеціальної термінології, несуттєві помилки у викладі матеріалу, що докорінно не змінює зміст.

75 балів (оцінка «добре») ставиться, якщо здобувач виявляє такі знання та вміння:

- повно розв'язує поставлені питання;
- правильно розкриває основний зміст матеріалу відповідно до поставленої проблеми;
- використовує спеціальну термінологію;
- відповідає без грубих помилок.

У відповіді можливі 3-4 неточності у використанні спеціальної термінології, несуттєві помилки у викладі матеріалу, що докорінно не змінює зміст.

70 балів (оцінка «задовільно») ставиться, якщо:

- зміст питань викладено частково, не завжди послідовно;
- відповідь неповна, але зміст залишається;
- у відповіді можливі 1-2 неточності у використанні спеціальної термінології, помилки у викладі матеріалу, що докорінно змінює зміст.

65 балів (оцінка «задовільно») ставиться, якщо:

- зміст питань викладено частково, непослідовно;
- відповідь неповна, що впливає на зміст викладу;
- у відповіді можливі 2-3 неточності у використанні спеціальної термінології, помилки у викладі матеріалу, що докорінно змінює зміст.

60 балів (оцінка «задовільно») ставиться, якщо:

- зміст питань викладено частково;
- відповідь неповна, що впливає на зміст викладу;
- у відповіді наявні неточності у використанні спеціальної термінології,
- грубі помилки у викладі матеріалу, що докорінно змінює зміст.

55 балів (оцінка «незадовільно») ставиться тоді, якщо:

- зміст не розкрито;
- здобувай не відповідає на поставлені запитання;
- у відповіді наявні грубі помилки у використанні спеціальної термінології, суттєві помилки у викладі матеріалу, що докорінно змінює зміст.

35 балів (оцінка «незадовільно») ставиться тоді, якщо:

- основний зміст не розкрито;
- відсутнє володіння спеціальною термінологією;
- здобувай не відповідає на поставлені запитання.

балів (оцінка «незадовільно») ставиться тоді, якщо:

- здобувай відмовляється відповідати на питання.

Шкала оцінювання рівня знань і умінь здобувачів: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою		Оцінка за шкалою ECTS	Пояснення
	екзамен	залік		
90-100	відмінно	зараховано	A	відмінне виконання лише з незначною(мінімальною 1-2) кількістю помилок
82-89	добре		B	вище середнього рівня 3 кількома помилками
75-81			C	вище середнього рівня 3 кількома помилками
67-74	задовільно		D	непогано, але зі значною кількістю недоліків

60-66			E	виконання задовольняє мінімальним критеріям
35-59	незадовільно	не зараховано	FX	з можливістю повторного складання
1-34			F	з обов'язковим повторним курсом

10. Рекомендована література

Основна література

1. Берри Д. Кросс-культурная психология. Харьков, Гуманитарный центр, 2007, 558 с.
2. Мацумото Д. Психология та культура. К: Академія, 2018. 314 с.
3. Нестелеев М. На межі. Суїцидальний дискурс українського модернізму. Київ, Академвидав, 2013, 275 с.
4. Орбан-Лембрик Л.Е. Психология професійної комунікації. Чернівці, ХХІ, 2010, 317 с.
5. Почебут Л. Г. Кросс-культурная и этническая психология. Санкт-Петербург: Питер, 2012. 334 с.
6. Роберт А., Берок Буш, Джозеф П. Фолджер. Что может медиация. Трансформативный подход к конфликту. Киев: Издатель Захаренко В.А., 2007. 264 с.
7. Слухай Н. Когнітологія та концептологія в лінгвістичному висвітленні. Київ, Київський університет, 2011, 294 с.
8. Столяренко О.Б. Психология особистості. Київ, «Центр учбової літератури», 2017, 575 с.
9. Чернякова О.В., Грицук О.В., Мельник В.В. Кросс-культурна психология : навчально-методичний посібник з навчальної дисципліни для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за спеціальністю 053 Психология. Слов'янськ : ДДПУ, 2018. 185 с.

Додаткова література

1. Васьківська С. В. Основи психологічного консультування. Київ: 2004. 200 с.
2. Зелінська Т.М. Психология особистісної амбівалентності в юнацькому віці. Суми, «Університетська книга», 2017, 479 с.
3. Іллін Є.П. Мотивація і мотиви. Тернопіль, Богдан, 2013 511с.
4. Еникеев М. И. Общая, социальная, юридическая психология. Москва: Издательство ПРИОР, 2002. 400 с.
5. Подшивалкіна В. І., Лукашевич М. П., Суїменко Є. І., Каменська Т. Г. Макро- і мікро соціальна інженерія: соціоінженерний практикум. Одеса: Астропринт, 2001. 234 с.

Інформаційні ресурси

1. <https://journals.sagepub.com/home/jcc> - науковий журнал «Journal of Cross-Cultural Psychology» видавництва “SAGE journals”
2. <http://tppjournal.com.ua/«Теоретичні і прикладні проблеми психології»>
3. <http://appsychology.org.ua/index.php/ua/arkhiv-vydaimia> «Актуальні проблеми

психології»

4. <http://www.tpsp-journal.kpu.zp.ua/>«Теорія і практика сучасної психології»
5. <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/psychology/>«психологія»
6. <http://publications.lnu.edu.ua/collections/index.php/ls>«МоВа і суспільство»
7. <http://www.wydawnictwo.wst.pl/uploads/files/6510cf744fb8c9ca548253f02492632c.pdf> «Innovative technologies in the formation and development of human capital» (Польща)